

Peterburi Teatajas 1909 autorinime „Asunik” all ilmunud pikem ülevaade Simbirski kubermangu eestlastest. Simbirski kubermang: Smorodino, Svetloje Osero (Swetloje Osero), Tšistoje Polje (Tschistoje Pole), Ogibnaja, Lommi, Lapšanka (Lapschanka), Dubrovo (Dubrowo). Eestlaste ajalugu Simbirski kubermangus; asumine Simbirski kubermangu (Virumaalt ja mujalt). Varasem Simbirski kooliõpetaja Georg Eduard Luiga. Simbirski kaupmees A. Jürgens. Svetloje Osero eestlaste ajalugu ja koolimaja; kartulikasvatus kui peamine tuluallikas ja tähtlase tootmine. Svetloje Osero külapilt, majade kirjeldus, eluolu. Svetloje Osero pasunakoor, laulukoor, viulikoor. Venelastelt üle võetud kombed. Vanadest kommetest kinnihoidmine. Põllumajandussaaduste hinnad. Katsed Simbirski kubermangust välja rännata (sh. Brasiiliasse). Väike Stemassa eesti asundus (arvatavasti hilisem Красная Эстония). Kristian Reits, Kaarel Zederbaum ja nende usulahkude tegevus. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Peterburi Teataja (nr. 2), 7. jaanuar 1909, lk. 3

Eesti asunikud Simbirski kubermangus.

Simbirski kubermangus on mitmed Eestlaste asupaigad. Tähtsamad nendest on kolm, kus kooli- ja palwemajad on, nimelt: Smorodino, Svetloje Osero ja Tschistoje Pole. Et „Peterburi Teataja” lugejad wast soowiksiwad siit poolt rahwa elu ja asunikkude oluga ennast lähemalt tutvustada, wõtame siis ühe ringreisu siinsete suguwendade poole ja käime nad kõik kordkorralt läbi.

Aastat 30 tagasi wõis lugeja siit eestlasi väga wähe leida ja ainult Smorodinos kõige enamalt. Siia asusiwad mitmed perekonnad Wirumaalt ja ümberkaudu, kus kodumaa rasked olud nii mitmeid wägisi wälja rõhusiwad. Siinne Wolga kallas oli heldem ja halastajam, kui Läänerand ja kodumaa pind, kus orjust tundis Eesti rind. Rändajad asusiwad esiteks rentnikkudena Keisri perekonna maa peale: hiljemalt ehtasiwad uued asunikud omale koolimaja. Aja jooksul tuli uusi asunikka juurde ja nõnda tekkisiwad siia Simbirski maakonda Eesti külad: peale Smorodino weel Ogibnaja, Lommi, Lapschanka ja Dubrowo. Rahwa elu on siin kaunis kena ja paistab h-ra G. E. Luiga waimutöö, kes siin omal ajal köster-kooliõpetaja oli, rahwa seast weel wälja. Koolile on kohane kurator, suurkaupmees hra A. Jürgens Simbirskis, palju abi annud: nii on ta siia oma rohke andega raamatukogu asutanud, isegi paremad eestikeele kirjandust on kõwasti köidetud raamatutes 150 rubla eest, wenekeelsed peale selle. Siis on udupildi kogu kaunis arwurikas ühes nõialaternaga — [...] ja suuremad pildi kogud looduse loost. Kena harmonium koolile on hr. Jürgensi kingitud niisama ka „kooli-aptek” ühes tarwiliste juhatusete ja abinõudega, see on sealse elanikkudele hinnata kooliõpetaja läbi tarwitada. Rahwas on hr. Jürgensi wastu kõige selle eest väga tänulik. Elanikud on aja jooksul siin parema elu järjele jõudnud ja praegu on weel maa ostmine käsil. Maa on kaunis wiljarikas, mustamullane, looduse poolest iseäranis kenasti ehitud: orud, mäed, metsad, laaned ülendawad hinge, iseäranis kewadisel õieajal, kus ööpi-

kud kooris laksutawad. Simbirski linn on Smorodinost 40 wersta põhja pool, Wolga jõgi paarkümmend wersta ida pool. Siit edasi 30 wersta lõuna-õhtu poole minnes jõuame suuremasse Eesti asundusesse, „Swetloje Osero'sse”, mis Sengilei maakonnas suuer „Moskwa” postmaantee ääres on. Siin on eestlased 1896. a. omale koolimaja ehitanud, mis [...]m on, kui kusagil mujal. Pidi ju siia omal ajal ministeriumi kool saama. Ka asus siin rahwas suuremal arwul, ligi 40 perekonda, kes ka kõik omale kohad ühe lese proua käest ostsiwad ja nõnda paarkümmend aastat siin kohaomanikkudena elawad. Maa on siin liiwasegane, aga sawipõhjaga ja annab keskmist lõikust. Kartulid aga on siin pea põllusaak; selle tõttu peab ka iga mees mitu dessätini kartulid maas; sagedasti renditakse weel naabri wenelaste käest maad juurde, et aga seda wilja rohkem maha külwata saaks. Saab ju mõni mees aastas ligi tuhat rubla ainult kartulite eest! Iseäranis on eestlased siin kartuli kaswatamise peale agarad ja on omale wähe maad külast eemal oru kaldale terwe pool tosinat kartuli tärklise tehaseid asutanud ja iga sügise, ligi jõuluni on siin neis tehastes ajamine ühte lugu.

Peterburi Teataja (nr. 3), 10. jaanuar 1909, lk. 3

Saadud tärklis weetakse ära, kas Simbirski linna, ehk selle tee wahe peale ühte „Soldatskaja Taschla” külasse, kus suuremad tärklise wabrikud ja kuiwatuse hooned on. Seal saab eestlaste tärklis, kui toores saadus kuiwatatud ja täieste puhastatud. Tärklis on raske kraam kottides tõsta ja wedada ja töö neis tehastes, ehk nagu siin hüütakse „tjõrsna” (теречная), hästi niiske ja raske; sellepärast tehakse töö juures „külma rohuga” ka seest poolt märjaks, — noh siis polegi ime, kui „tjõrsna-mehed” igatahes nagu käest saanud wälja näewad ja uulitsale minnes paistab mehest, nagu tõstaks iga sammu peal raske tärklise kotti üle „tjõrsna” läwe.

Iga maanteelt möödasõitja wõib juba silmaga nähes eemalt otsustada, et siin jõukalt elatakse: paistawad ju toredad ehitused, uhke wärwitud plekk katustega, nagu mõnes linna alewis. Sõidad sa külasse sisse, siis seda [...]m see siin eel paistab: siin ja seal maja esisel platsi peal näed „lõigu-masinaid”, kuuri all wedru tarantaesisi jne. Külawahe tänaw on paarkümmend sülda lai uulits, majad linna moodi ehk õigem wene moodi ridastiku ehitatud, hästi kõrgele postide otsa aetud; wundamendi aset täidawad tamme ehk männi notid, harwa kellel alusmüür sawist ja paekildudest tehtud. Kiwi saak ongi ka siin õige wilets. Maja ettepoole külge on wõimalikult rohkeste aknaid tehtud, mis iseäranis õhtusel ajal tulewalgel uulitsale täitsa tore wälja näeb. Uuema aja ehitustele on uulitsa poole maja keskele esik ehk koda tehtud, kuna endistel majadel hästi wene maitse oli: maja nurgas oli küll üks trepp, aga pidid hulga aega ümber maja seina käima, enne kui tuppa sissekäigu leidsid. Maja sees pool ei ole see toredus igakord mitte wäljaspidise plaani kohane: sagedaste leiad majasi, kus kiltsud-kaltsud põrandal ehk nurgas laiali loobitud, toidu nõudki siin ja seal, akna klaasid paksu tolmuuga kaetud, põrand ei tea kas puust wõi muust tehtud, ja kus need ka puhtad juhtuwad olema (selleks küll

siinne wõiduahne töö palju luba ei anna) siis näed küll, et siinsetel põranda meistritel iialgi hõõwelt ei tohi nagu ollagi, waid kirwes küll, millega [...] kokku lastakse. Põranda pesemise tarwis on sepp suure laia noa teinud, puss, mis ka mitme pere pealt kokku nagu küla korda peab käima; sellega alles kraabitakse põrand puhtaks ja paljaks kõigest mitmenädala jälgedest. Pulma ehk muu pidude ajal, kui seda kuhugi peresse juhtub, kutsutakse 5—6 naist külast kokku põrandaid pesema. Sagedaste on põrandal niisugused lõhed sees, et laps ehk lamba tall läbi on kukunud.

Lugu, mida läbi lasta ei tahaks, on siin hullem kui „wanausk” ja nimelt järgmine. Sünnib talwel lehmale wasikas, ehk lambal tall ja kui kõige pakasem polegi, siiski, olgugi inimestel aseme ruumi kuidas on, peab noortele ilmako-danikkudele ahju taga nurka ehk sängi samba külge oheliku otsas, wasikale, lambale tallega warnade taga sooja korterit saama. Eestimaalt see lahke wõeraste wastuwõtmise kombe siia maale järele ulatanud küll ei ole; wene rahwa juures on see igal pool aga päris kombeks saanud. Harjumata isikule on see asi küll weidi imelik, pealegi kus siin sagedasti üks ainus eluruum kõige pere peale kokku on, kuna Eestimaal juhtumise kordadel lojustele külma korterit kuhugi rehe toa nurka leitakse, siin on see aga harjunud asi ja armas pealegi.

Hiljuti asus siia pasunakoor. Jah, koor küll, aga kudas tuumaga lugu on, näidaku seda meile tulewik. Köster-kooliõpetaja K. K., kes siin paar aastat agaralt tööd tegi, on nüüd naabri asunduses Tschistoje Poles. See asupaik on siit wersta 70 õhtu pool, raudtee jaamast „Барышъ” Моск. Каз. ж. д. wersta 8 põhja pool. Asunikud elawad siin 12 aastat Keisri perekonna maa rentnikkudena. Neid on siin 28 perekonda, suurem jagu Wirumaalt wälja rändanud. Minewal aastal läks maa põllupanka ja selle kaudu tahawad siit asunikud omale kohad, nagu suurem osa otsijaid nõus on, — kruntidele osta. On siis ometi loota, et edaspidi siin eeskujulikku majapidamist näha saame, kuna muidu ja mujal ikka wenerahwa isaisade wiisi eestlased oma elu-olu järel ahwides enam rohkem ka ärawenestatud wälja näewad. Peaks juba iga ühele arusaadaw olema, mis tähendab wenelase oma lentsõna: „мы народъ темный”. Wene talupoeg ei ole mitte üksi majapidamises ja põlluharimises kõigest ilmast paar sada aastat maha jäänud, waid ta on ka kõige oma olemisega wana hallitanud aegade külge nii kinni roostetanud, et teda sealt weikese jõuuga wõimata on lahti kiskuda. Waimlisest elust ja kõrgematest püüetest ei maksa rääkidagi, selle poolest on neljajalgseid niisama kõrgel. Kuna wiimase aja sündmused kodumaal peaaegu kõik alused kõikuma on pannud ja rahwa üleüldist arusaamist palju laiendanud, on sisemistes kubermangudes palju neid kohtasi, kus weel päris kindlaste wana põhja peal paigal seistakse ja kinniste silmadega edasi kaebatakse. Pikem selle küsimuse arutamine ei käi aga selle kirjatüki sisse, peame seekord kitsamatesse raamidesse jääma

Wõtame näituseks selle igapäewase asja — põllu kündmise. Mine räägi sa wenelasele praegusest ajakohalisest majapidamisest, olgu see kas wõi sigade söötmisest. Aga wenelane isegi imestab, kuidas tema turul eestlasega kõrwu oma kauba pool odavam müüma peab. Wõiksid ju eestlased eeskujuliku koha- ja majapidamisega, muidugi uuemaaja kohastega, enam edeneda ja ümbruskaudsetele soowitawaks eeskujuks saada. Kahjuks aga ei saa mitmed eestlased isegi kruntide kasust aru ja tahawad kas wõi wägisi endi siilulapikeste juurde jääda. Jah, nõnda wõib inimene niisuguse „hingemaaga” kuidagi küll hinges seista, aga elatud saada — selleks ripub weel leiwa kanikas kaunis kõrgel. Pole ime, et Wenemaa hingemaalased näljakõidiku otsas sagedasti kõlguwad — seal see „темный” siis ongi.

Lugejal on wast see lugu tuttaw, kuidas hingemaalane mõnikord 15—20 wers-ta kodunt eemal oma põllulapikese üles otsib, kuhu wast mütsitais seemet küllalt aitab ja nii 10 korda rohkem aega ja waewa raiskab, kui see raasukene saadust seal iial tasuda wõiks. Põlluharimine, kuidas tarwis peaks olema — kihti ja sügawam kündmine j. m., niisama ka wäetamine — on hoopis wastik asi, otse wõimata, sest mõne aasta pärast, kui külas hingede arw suuremaks on saanud, jagatakse maalapikesed liisu läbi iga kord uuesti: et aga siis kellegi parem haritud ehk wäetatud killuke mõne teisele wõiks saada, selle eest hoiab iga mees päris hirmuga, nagu poleks sellest suuremat pattu enam ole-maski. Nagu mujal Wenemaa sisemistes kubermangudes, nii on ka siin pai-gas, mustamulla maal „waesed wenelased” põlwest põlweni kiratsenud. Millal paraneb nende seisukord ometi wähegi! Kui ka kusagil mõni uuenduse natu-kene aralt nina tõstab, siis püüab wana isaisade wiis kõik jälle ära lämmata-da. Suguwennad, heitke ometi see wana hallitanud kolmepõllu sistemiline po-perdamine kõrwale ja hakake mehiseks uuemaaja mitmepõllu pidamisele. Ju-hatusi ja abinõuusi on tarwitajatel küllalt käepärast. Alles siis kaoks puuduse kisa ja wilets mõtlemine, iseäranis karjakaswatamises, mis majapidamises siin kõige tuntawam puudus ongi.

Nüüd on pere peale üks ainus lüpsilehm, waewalt wõiks kahte pidada. Kar-jamaa, mis tänini mõisa metsast iga aasta iseäralise maksu eest rendi kombel anti, wäheneb iga aastaga: raiesmikud istutatakse puu taimi täis ja nendesse istandikudesse ei lasta karja mingisugustel tingimistel. Iga aasta tekiwad uued raiesmikud ja istandikud, sellekaudu lõpeb meie karjamaa saamine hoopis ja peagi. Tänni saadi weel kuidagi läbi, aga tulewikus wõib looma ot-sekohe tasku panna. See on küsimus, mis siinse asunikudele wäga tähtis on. Katsutagu peaseteed sellest aegsasti leida, warsti wõib ehk ka hilja olla.

Karjapidamiseks on siin kohalise põllutöö inspektori poolt, kooliõpetaja K. toimetuse kaudu, parema karja toetamiseks kroonu pull antud, nimelt Schort-horni (Prantsuse) tõugu, mis siit-maa oludele kohane on leitud olema. Igatahes peaks siin karjapidamist katsuma edendada. Piimasaadused, kui ka liha on siin kaunis hinnas, nii maksab wõi nael 30 kop., piima toop 6—7 kop., looma liha 10—12 kop. nael, sealihha 12—15 kop. ja rohkem.

Looduse poolest on siinne koht iseäranis metsarikas; selle kaudu on siia ümb-
rusesse suured kalewi wabrikud asutatud, kus 2—3 tuhat töölist ja ka rohkem
igas ühes aasta läbi tööd leiawad. On siis ka iga toiduaine siin rohkem hinnas
kui kaugemal ringkonnas.

Rahwa elu wõiks siin küll majandusliselt ja waimliselt edeneda ja paremale
järjele saada, aga pimedusega on enne wõitlemist. Kui meestele, näituseks,
kruntidesse mõetmisest soowi awaldati, siis oliwad mitmed kui meeletumad
selle wastu ja päris wandumisega tõrjuti seda tagasi ja nõnda on praegugi
weel. Loodame aga siiski, et kui agaramad algust teewad ja kruntidel pare-
male järjele saawad, teised järele püüdma hakkawad, kui ka kibeda kahjatse-
misega.

Siin on ka Amerikasse rändamise wool lahti peasenud: nii rändas kewadel
üks perekond Brasilia, Sao-Paolo'sse. Järelreisida igatsewad weel mitmed. Et
esimene rändaja H. E. „märatseja” ja „ettelugeja” oli, wast selle tõttu ehk tuleb
ka järeligatsejaid, wõi on see mõnel muudel põhjustel tekkinud, kes seda just
õieti teab. Siiski peaksime aga ütleva, et sarnane rändamine siit küll tühi tu-
hin ja nagu tuulehoog on, mis loodetawasti warsti waikib. On ju nende ase-
mele rändajad kohe pealetulemas ja iga tõsisem asunik siin ja ka naabri-
asunduses teab kiita, et siin, Simbirski kubermangus, ennem elu tingimistega
rahul olla wõib, kui kusagil mujal. Siin on mitmed, kes Kaukasias ja mujal
lõunapool asupaikades katsusiwad asuda, aga ei see läinud nii; ühes kohas oli
wesi soolane, salpetriline, teises kohas pidi seda mitme wersta tagant weda-
ma, kolmandamast kohast peletasiwad tõbed ja haigused minema, neljanda-
mas kohas oli palawus, ehk jälle külm liiga wali jne. — siin aga on kõik need
puudused tundmata ja kes mitmed kohad läbi käis ja katsus, kusagil aga hak-
kama ei saanud, on siia ametisse peatama jäänud.

Peterburi Teataja (nr. 5), 17. jaanuar 1909, lk. 3

Sest saadik, kui K. K. siia kooliõpetajaks sai on seltskondline elu meil palju
paranenud. Laulukoor ja wäikene wiulukoor, mis selle lühikese aja sees juba
mõndagi on korda saatnud, annawad tema tööst tunnistust. See kogudus siin
on teistest wõrdlemisi wähem, kuid arwata wõib, et siia peagi lisa saab, sest
siin lähedal ja ümberkaudu on maid saada, mis eestlastele asupaigaks koha-
sed oleks ja wõib mõnelegi rändajale siin soowitusega wastu tulla. Nii on siin
järjes raudtee poole minnes üks wene mõis 1000 dessätini suur, suuremalt
osalt põllu maa, ilma hooneteta — pakutakse eestlastele rendi ehk ostu peale.
Siit põhjapoolse wersta 15 on jälle mõisa krunt, pisut hooneid ka, üleüldse
1200 dessät., siin juures 300—400 dessät. keskmist metsa, kaunis head karja-
maad ja heinamaad. Iseäranis nimetamise wäärt on aga 80 dessät. wiljapuu
(õunapuu) aed. Maa on liiwa segane, aga hea sawi põhjaga, mis hoolsa hari-
mise juures head lõikust wõiks anda. See mõis on praegu juutide käes, nad
peawad seda ainult metsa tõttu, sest neil on siin auru saeweski, mis aastad
läbi ööd kui päewad metsa purustab. Parem mets on nüüd kõik läbi ja selle-
pärast pakutakse krunti müüa. Rohu aias on ilusaid õuna- ja pirni-puid; see

wõiks küll heaks sissetuleku hallikaks pidada, kui selle eest aga hoolt saaks kantud. Tänini on aed ja ka põllud ripakile jäetud, sest nagu näha pole siin hoolekandjad olemaski. Nagu kuulda, ei ole siin tingimised ja hind mitte raske. Selle asemel, et kusagile Siberi padrikusse wõi Wologdasse wälja rännata, kus põllumaad lapikestki ees ei ole ja kus paljud päris kimbatusesse on sattunud, wõiksid küll need, kellel kodumaal elu kibe on, nimetatud kohta silmas pidada.

Siit edasi põhjapoole wersta 30, leiame weel ühe Eesti külakese „Stemassa”, peret 15 suur, suure postimaantee ääres, 12 wersta siin pool Чыфарова jaama. Elanikud on kaunis heal järjel, Iseäralikku, nimetamise wäärilist, mis suuremaid rahwahulkasi wõiks huwitada, siit ei leia.

Ühe küsimuse juures tahan siin weel pisut peatama jääda. Harilikult on ju ikka nii, et mida madalamal hariduse järjel inimene seisab, seda enam püüab ta ennast usuliste küsimuste hulka segada ja neid oma moodi seletada. Selles asjas on ka mitmed meie suguwendadest õige hulla tembutusi ja hullustusi läbi teinud. Nagu omal ajal Maltswet kaugele kuulus oli, nii on siin ümberkaudu keegi Zederbaum ja Reits tähtsaks saanud. Naabruses olewas Eesti külas „Witelewka’s” on praegu weel nõnda nimetatud „Seetri usulasi”, kes hiljuti weel pörutawaid lugusi läbi on elanud. Nimetatud Zeederbaum, rahwa keeles Seeter, on siin suur usumees olnud, ta on Moosese hauagi siia lähedasse metsa, kus ilusad mäed ja orud on, tähendanud. Siin on nad niisugusi tempusi läbi teinud, mis wist kusagil mujal ettetulnud ei ole. Hale naljakas oli küll see juhtumine, kui „Seetri usulised” „Talle pulmi” pidasiwad. Kellegi kaasusulise poolt tapeti härg ohwriks ja kolm ööd ja päewa peeti kõige „wabamalt”elades „talle pulmi”. Aja jooksul hakanud endine härja omanik aimama, et Seeter (Zeederbaum) üks kelm ja omakasupüüdja on; ta wõttis paar meest kaasa ja läksiwad siis Seetert risti lööma, naelad ja haamer kaasas. Wana Zedermann saanud salaja eest ära lipata, muidu, wõib olla, ehk olekski tükk läbitehtud ja usuisa puu külge kinninaelutatud, sest et paari sülla kõrgune tugew rist Zeederbaumi õuue juba püsti oli aetud. Mis siin kõik nähtud ja tehtud, selleks läheks küll enam, kui poti täis tinti ja 10 poognat paberit tarwis, jäägu aga teiseks korraks.

Seega oleme siin Simbirski eestlaste asupaikadest läbi üleüldise waatega ringreisi lõpetanud.

Mõne aja pärast kordame seda jälle ja waatame, kas on ka „Eesti pojad edasi” läinud. Seni jällenägemiseni!

Asunik.